

ATATÜRK'E AİT İKİ HATIRA

KÂZIM ORBAY

İstiklâl Savaşı komutanlarından olan Kâzım Orbay (1886-1964) Cumhuriyet döneminde de Üçüncü Ordu Müfettişliği, Askerî Şura Üyeliği, Genelkurmay Başkanlığı ve Kurucu Meclis Başkanlığı görevlerinde bulundu. Gerek Kurtuluş Savaşında gerekse onu izleyen devredeki askerî başarıları sebebiyle Atatürk'ün takdir ve sevgisini kazanan orgeneral Orbay'ın -kendi elyazısıyla- iki değerli hatırasını ilk defa olarak yayımlıyoruz.

Atatürk'e benden daha çok yakın, çalışma arkadaşlığı tâli'ine kavuşmuş olan millet ve hükümet adamlarımız, bu hatıralarını gençlere ve millete hediye etmişlerdir; benim bu değerde ve önemde açıklayacak hatıralarım yoktur. Ancak asker olarak bana verilen görevler dolayısıyla kendimce en aziz hatıra olarak sakladığım iki olayı gençlere anlatayım:

Birisi, Kurtuluş Savaşı günlerinin hatırasıdır. Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ne 3. Kafkas Tümeni Komutanı Albay olarak katılmıştım. Bu savaşın kesin zaferle sonuca ulaştığı 30 Ağustos günü akşamına yakın saatlerde Tümen'in kahraman II. Alayı birlikleri batıdan, Kızıldağ deresi yönünden sardıkları Yunan ordusunun iki Tümen Komutanı ile çeşitli rütbelerde 75 komutanını ve 2000 erini ilk olarak esir aldılar. 31 Ağustos günü, 3. Kafkas Tümeni Başkomutan'ın emrettiği, ilk hedef Akdeniz'e doğru hızla yürüyordu. Esirleri, yolu üstünde, Dumlupınar'da bulunan Başkomutanlık karargâhına teslim hazırlanıyordu. Bunu öğrenen Atatürk, benim esir iki Tümen Komutanını kendilerine getirmemi emretmişler. Ben iki Yunanlı komutana, kimlerin yanına gideceğimizi söylemeden beraber gelmelerini bildirdim. Köyün bir evinin avlusunda büyük bir masanın etrafında, ortada Başkomutanımız, iki tarafında Genelkurmay Başkanımız ile Garp Cephesi Komutanımız oturmuşlardı. Başkomutanımız tam karşısında bana ve sağımda biri general, biri de albay olan yunanlı komutanlara yer gösterdi. Atatürk çok nazik ve asil tavır ile, güler yüzü ile Türkçe sorularına başladı; bunları Fransızcaya çeviriyordum. Bir iki çok önemli ve Yunan Başkomutan Vekili ve Karargâhı hakkındaki sorular üzerine general olan Yunan komutanı, kimin önünde bulduklarını anlamak istedi. Atatürk bu soruya, şahsında toplanmış Türk gücüne yakışır gür bir sesle ve Fransızca "Mareşal Mustafa Kemal" cevabını verdi.

Kendi Başkomutanlarının, Yunan ordusunun tâli'ini tayin eden en kesin neticeli meydan muharebesi günlerinde Atina'da olduğunu bilirken, muzaffer Türk Başkomutanının Akdeniz hedefine, orduları önünde yürüdüğünü görmenin ve mahrum kalıp özledikleri bir Başkomutanlarını Atatürk'de bulmuş olmanın heyecan, hayret ve hayranlığı içinde kalan Yunan komutanları, bir anda elektriklenmiş gibi ayağa kalktılar ve askerliklerinin en itinalı ve en saygılı hazır ol durumları ile Gazi Başkomutanımızı selâmladılar ve Atatürk kendilerine izin verinceye kadar kıpırdamadan, durumlarını değiştirmediler.

Bu hatıra, Gazi'nin idaresi altında çarpışarak kesin zafere ulaşan Türk ordusunun bir Tümen Komutanı olarak benliğimi saran gurur ve bahtlılık içinde duyduğum heyecanı, aradan hemen tam 40 yıl geçmişken, içimde o günkü gibi duyuyorum.

İkinci Hatıra: Birinci hatıradan sonra uzun yıllar geçmiştir. Orgeneralim ve 3. Ordu Müfettişiyim. Yüksek Askerî Şûra'da bulunmak üzere Ankara'dayım. Bir gün Şûra çalışmaları sırasında, Atatürk'ün Köşke gelmem emrini tebliğ ettiler. Gittim. Yanında Başbakan, İçişleri Bakanı vardı. Harita önlerine açılmıştı. Konuşmalar, o gün Diyarbakır'ın kapısı önü sayılacak kadar şehre yakın bir köprüyü tutup saatlerce yolu kesen ve şehirden Mardin yönüne giden ve şehre o yönde gelen yolcu vatandaşları soyan, onlara eza, cefa eden ve idareye meydan okuyan kalabalık bir çetenin hareketi üzerine devam ediyordu. Birbiri ardınca yerinden alınan bilgiler incelendikten sonra, durumdan çok acı duyan Atatürk, sorumlu Hükûmet başı ve ilgili Bakan'la da konuşarak özeti şu olan karara vardı: İçişleri Bakanı'na, "Şükrü Kaya, siz Hükûmetin tam yetkisi ile", bana da "Orbay, siz de komuta yetkisi ile, ikiniz hemen şimdi Diyarbakır'a hareket edeceksiniz. Durumu, olayı oradaki yetkili idare başları ve komutanlarla yerinde soruşturacak, gerekli bütün tedbirleri alacak ve kesin kararlarınızı hemen bildireceksiniz. Oralarda buna benzer küçük, büyük olayların bir daha olmaması kesin olarak sağlanmalıdır." dedi.

Hükûmet otoritesini korumadaki bu içten sorumluluk duygusu, son derece sogukkanlılıkla verdiği kararlarındaki açıklık, doğruluk, çabukluk ve kesinlik, daha yanlarından ayrılmadan, görevimizi mutlak başaracağımıza her ikimizi de inandırmıştı. Bu engin inanış ve güven içinde işimizin başına koştuk ve görevlerimizi istenildiği gibi başarı ile yaptık.

Hangi göreve atansam, Atatürk'ü, o günkü sesi ile içimde duyuyorum.

IMPRESSIONS OF A WITNESS TO TWO INCIDENTS
IN THE LIFE OF ATATÜRK

In this article Kâzım Orbay, a commander during the War of National Independence, describes his impressions of Atatürk with reference to two incidents.

Sunulan metnin Kâzım Orbay'ın elyazısıyla orjinalleri:

Atatürke bendem daha çok yakın saad-
ma arkadaşlığına taline kavuşmas-
dan Millet ve hükümet adamları-
mız, ~~bu~~ bu hatıralarını gençlere
ve millete hediye etmişlerdir; benim
bu değerde ve önemde açıklayacak Ha-
tıralarım yoktur ancak asker ola-
rak ~~hatıralarını~~ bana verilen ~~gözetim~~

Kâzım Orbay'ın -kendi elyazısıyla- Atatürk'e ait iki hatırası

detayısıyla kendime en aziz Hatıra olarak sakladığım iki olayı gençlere anlatayım:

birisi, Kurtuluş savaşı günleri nin Hatırasıdır - Yunanlarca Türk İstiklal savaşında Başkomutanlık mevkii muharebesine gittiğim 3. Kafkas Tümeni Komutanı olarak katılmışım, ^(Albay) ^{bu savaşta} kesin Zafere sonuca ulaştığımız ^{30 Ağustos} gününü akşamına yakın saatlerde Tümenin Kahramanı 11. Alayı bir ^{balıdan, Kızıltarhanesi'nden} -likleri sardıktan sonra ordusunun ^{ilk} ^{baş} ^{komutanı} iki Tümen Komutanı ile eşitli rütbelerde 75 Sıf Komutanını ve 2000 erini ilk olarak esir ^{alınarak} - 31 Ağustos günü 3. Kafkas Tümeni ^{Başk. nin emriyle} ilk ^{baş} ^{komutanı} ^{ilk} ^{baş} Akdenize doğru kızla yürüyordu - esirleri yolu üstünde, Demire

bulunan ³
Pınarda Kâzım'ın Başkomutan-
lık Katarıgâhına teslim ^{e Hazırlanmış}
^{Yordu,}
Bunu öğrendi Ataturk iki Esir
iki Tümen K. Am. (bonian) ^{ve} getiren
Am. İla kendilerine getirmemi emir
etmişler - Ben iki Yunanlı Komutana
Am. Am. Kimlerin yanına gideceğimizi söyle-
meden beraber gelmelerini bildirdim
Köyün bir evinin avlusunda büyük bir
masanın ortası etrafında ortada
Başkomutanımız, ^{iki tarafında} ~~iki tarafında~~
Am. Nâhâdî'yi getirilmeyen Başka-
mımız ile garb cephesi Komuta-
nımız oturmuşlardı - Başkomu-
tanımız tam katışısında bana ve
bu sağında ^{bir general, biride Albay olan} Yunanlı Komu-
tanı ^{çok na-}
zama ^{götürdü} gösterdi - Ataturk ^{çok na-}
zik ve asil İavrı ile güler yüzü ile Türk
~~Ataturk'ün ferkesi, ^{gösteriyor} ben~~
^{sorularına başladı, bunları}
Fransızcaya çeviriyordum - bir

iki çok önemli ve Yunan Başk. vekili
ve Karatgâhi Hakkındaki sorular üzeri-
ne general olan Yunan Komutanı
Kimin önünde bulunduğlarını

Bunu anlamak istedi - Atatürk bu
sahada ~~toplantı~~ ^{toplantı} Türk gücüne yakışır bir cevap
soruya Fransızca « Mareşal Mus-
tafa Kemal » cevabını verdi -

Kendi Başkomutanlarının ve Kesin
neticeli ve Yunan ordusunun Talii-
ni tayin eden, meydan muharabesi

bu günlerinde Atina'da olduğunu
Müzakereler
bilirken, Türk Başkomutanının ordularını
özellikle Akdeniz Hedefine

yürüdüğünü
bütün elçileri görünce ^{Hayecan}
ve Hayret içinde ^{Katolus} ~~hal~~ ^{ve Hayranlığı} ~~hal~~ ^{Elektriklenmiş gibi}
Yunan Komutanları bir anda ayağa
kalktılar ve askerliklerinin en itinalı

Atatürk'ün Kullandığı
ve ~~Atatürk'ün~~ ^{Atatürk'ün} ~~Kullandığı~~ ^{Kullandığı}
bir Başkomutanlarının
Atatürk'ün Bulduğu ofisidir

En
 Ve saygılı Hazır ol durumları ile
 Atıllı Gazi Başkomutanımızı
 selâmladılar ^{ve} Atatürk Kendileri-
 ne izin verinceye kadar, kışırda
 mada, durumlarını değıştirme-
 diler.

Bu hatıra, ^{gazinin b. durumunu idaresi}
~~atında carpi~~ ^{aktunda carpi} ~~askerler~~ ^{askerler}
 Kesin Zafere ulaşan Türk ordusunun ^{idare}
~~bir Komutanı~~ ^{benliğini sararı}
~~ve bahçe~~ ^{isinde duyduğumu}
 heyecanı ^{şimdiki}, atadan
 Hemen tam 40 yıl geçtiği, ^{hatır}
 nişken, ^{öğünkü gibi de yazın}
 şar içinde ^{yaşamak} ~~la~~.

ikinci Hatıra: ^{birinci Hatıradan uzun}
~~Diğer~~ ^{sonra} ^{genel} ^{im} ^{ve}

3. Ordu müfettişiyim - ^{yük} ^{ASKATI} ^{Suratında}
 Kütüphanik ^{iki} ^{iki} ^{iki}
 Ankarada yim - ^Ö ^{STAN-}
 dan ^{bir} ^{gün} ^{sıra} ^{çalış} ^{malat} ^{arasında}
^{bir} ^{gün}, Atatürkün ^{bir} ^{bir} ^{kö} ^{ke} ^{gel} ^{me}

Emrini tebliğ ettiler - gittim - yanında
Başbakan, iç işleri Bakanı vardı -
Harita önüne açılmıştı - Komusma
o gün Diyarbakırın Kapsı ö mü sayı
lacak kadar şehre yakın bir köprü-
yü ^{Katib} saatlerce yolu kesen ve
Şehirden Mardin yönüne gidem ^{ve}
Şehre o yönden gelen yolcu vatandaş
ları soyan, onlara eza, ceza eden
ve idareye meydan okuyan bir
kalabalık bir çetenin Hareketi
üzetiyle devam ediyordu - birbirini
ardından yetinden alınan bilgiler
inceledikten sonra, durumdan
çok acı duyan Atatürk, sorumlu
Hükümet başı ve ilgili bakanlar da
Komusarak ^{işleri Bakanına, S. Kaya} özeti su olan Karara
vardı : ~~Şüpheli Kayaya~~, siz Hükümetin
Tam yetkisi ile, bana da Orbay, ^{siz de} Tam

Komuta yetkisi ile , ikimiz Heimen
 şimdi Diyarbakır'a Hareket edeceksiniz.
 durumu , olayı ^{oradaki} yetkili idare
 başlatı ve Komutanlarla yerinde
 soruşturacak , gerekli ~~ama~~ bütünü ted
 birleri alacak ve ^{Kesim} Kararlarımızı Heimen
 bildireceksiniz - ~~otakarda~~ buna
 bence küçük , büyük ~~otakarda~~ olayların
 bir daha ~~tekrarlanmaması~~ Kesim
 otakarsa ~~görev~~ malidir - ~~Ölüm~~
 dedi -

A Hükümet otoritesini koruma
 daki bu ~~ada~~ işden ~~bu~~ sorumluluk ^{verdi}
 duygusu , ^{son derece soğukkanlılıkla zedde} Kararlarımızdaki ~~bu~~ açıklık
 doğruluk , ~~ve~~ Kesimlik , sabukluk ve
 Kesimlik , ^{atadığımız} ~~görev~~ için daha yukarı-
 dan ayrılmalıdır , ^{ve} ~~başka~~ görevimizi
 mutlak ~~başaracağımıza~~ her ikimizi
 de ~~bu~~ inandırmıştı - bu ~~eyin~~ inancı
^{ve} ~~güven~~ içinde ~~işimizi~~ basma

- 8 -

Koştuk ve görevlerimizi istenildiği
gibi başarı ile yaptık -

Hangi görevde ~~at~~ atansam,
~~kişimden~~ Atatürk'ün, o günkü ^{sesi ile} ~~kişisi~~
~~duyurum~~ duyurum.

10 Mart
cuması 1961

Kâzım Orbay
Kv. Orbay